ВЗАЄМОДІЯ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ У РОДИНІ

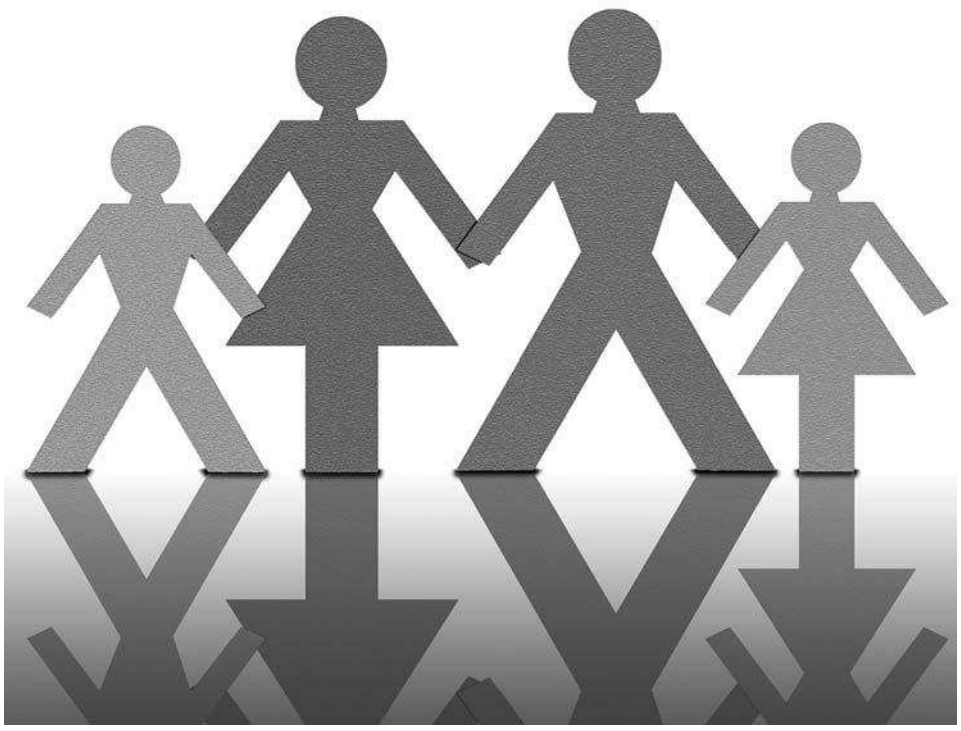

До друку підготувала Галина МОЙСЕЄВА

Продовжуємо розмову про те, як виховати здорову, розумну, щасливу, самодостатню, люблячу людину? На цю тему розмірковує кандидат психологічних наук заступник директора Інституту післядипломної педагогічної освіти імені Б. Грінченка Олександр КОЧЕРГА

(Продовження. Початок у №39)

Отже, минулого разу ми зупинились на тому, що, на думку деяких психологів, стилі батьківської поведінки залежать від розподілу влади. Як у країнах з різним політичним укладом – монархією, демократією, тиранією, так і в кожній родині існують різні варіанти стосунків її членів.

ХТО В ДОМІ ГОСПОДАР

Співробітництво. Воно ґрунтується на взаєморозумінні і взаємній підтримці, яка допомагає якнайповніше реалізувати функції родини. Кожен дорослий і дитина відчувають свою значимість; загальна атмосфера стосунків – тепла, дружня, сповнена позитивних емоцій і почуттів.

Паритет. Рівні, "союзницькі", раціональні взаємини, які задовольняють усіх учасників спілкування: особистісна значимість кожного дещо зменшується, емоційні контакти слабшають, на перший план виходять пошуки доцільності кожної дії.

Змагання – взаємини, які базуються на прагненні окремих членів родини перевершити одне одного в якійсь справі. Цей тип стосунків може призводити до встановлення в родині нервової атмосфери.

Конкуренція – домінування стосунків, коли переважає прагнення кожного за будь-яку ціну довести свою зверхність над іншими. Емоційний комфорт одного досягається за рахунок психологічного дискомфорту іншого.

Антагонізм – стосунки, для яких характерним є протистояння окремих членів родини і небажанням жодної зі сторін іти на компроміс. Саме в цьому – джерело великої кількості дитячих неврозів. Нормальний розвиток особистості порушується, виникають деформації характеру і в дорослих, і в дітей.

Більшість психологів вважає, що психічне здоров'я (яке є підґрунтям для розвитку таланту людини) або хвороба дитини нерозривно залежать також від типу батьківського виховання та розподілу влади у родині. В психологічній літературі можна зустріти різні класифікації стилів та типів батьківського виховання, аналіз наслідків, які випливають з практики того чи іншого стилю виховання (важливо зазначити, що часто цей аналіз носить клінічний характер).

БАТІГ чи ПРЯНИК

Психолог А. Болдуін виділяє демократичний, контролюючий та мішаний стилі батьківського виховання.

Демократичний характеризується високим рівнем сприймання дитини, добре розвиненим вербальним спілкуванням з нею, вірою у її самостійність у сполученні з готовністю при необхідності прийти на допомогу. В результаті такого виховання діти відрізнялись вмінням спілкування з однолітками, активністю, агресивністю, намаганням контролювати інших дітей (але самі не піддаються контролю), добрим фізичним розвитком.

При **контролюючому** стилі виховання батьки беруть на себе функцію контролю поведінки дітей: обмежують їх діяльність, пояснюючи зміст заборони. В цьому випадку дітям бувають властиві такі риси, як слухняність, нерішучість, неагресивність.

За умов **мішаного** стилю виховання діти найчастіше характеризуються, як слухняні, емоційно чутливі, навіювані, неагресивні, недопитливі, з бідною фантазією.

ЯК не ТРЕБА...

Особливий інтерес для розвитку творчих здібностей (мислення, почуттів та уяви) дитини становить вивчення та класифікація неправильних типів виховання, які приводять до формування різних неврозів (функціональний розлад, "зрив" вищої нервової діяльності в результаті перенапруження основних нервових процесів – збудження, гальмування та їх динаміки).

Серед неврозів виділяють: неврастенію, істерію, психостенію). В. Гарбузов, А. Захаров, Д. Ісаєв виділяють три типи неправильного виховання.

Неприйняття, емоційне відторгнення дитини (усвідомлене або неусвідомлене), присутність жорстких регламентуючих та контролюючих дій, нав'язування дитині певного типу поведінки у відповідності з батьківськими уявленнями про "хороших дітей". Інший полюс відторгнення характеризується повною байдужістю, поблажливістю та відсутністю контролю з боку батьків.

Гіперсоціалізуюче виховання – тривожно-недовірливе ставлення батьків до здоров'я, успіхів у навчанні власної дитини, її статусу серед однолітків, а також підвищена стурбованість її майбутнім.

Егоцентричне – надмірна увага до дитини всіх членів родини, присвоєння їй ролі "кумира родини", "сенсу життя".

Всі негативні фактори, про які йшлося, пов'язані з проблемою невротизації дитини, тобто з причинами виникнення й протікання хвороби. У зв'язку з тим, що саме в дошкільному віці найчастіше зустрічаються діти, які страждають неврозами та іншими психічними захворюваннями, досить актуальною є проблема психопрофілактики психічного стану здорових дітей-дошкільнят.

Безумовно, найкращим профілактичним засобом є добрі взаємини батьків та дітей, розуміння батьками внутрішнього світу своєї дитини, її проблем, переживань, уміння ставити себе на місце дитини. Відомо, що не існує готових рецептів та моделей виховання, які можна просто взяти і без змін "прикласти" до своєї дитини. Але, не зважаючи на це, можна дати деякі рекомендації з виховання дітей.

НАВЧАЮЧИ – ВЧІТЬСЯ

– Повірте в унікальність та неповторність власної дитини, в те що вона така – єдина, не схожа на жодну іншу і не є точною копією вас самих. Тому не варто вимагати від дитини реалізації заданої вами життєвої програми і досягнення поставленої вами мети. Надайте їй право прожити життя самій.

– Дозвольте дитині бути самою собою, з своїми недоліками, слабкостями та чеснотами. Приймайте її такою, якою вона є. Спирайтесь на сильні сторони дитини.

– Не соромтесь показувати дитині свою любов, дайте їй зрозуміти, що будете її любити за будь-яких обставин.

– Не бійтеся "залюбити" свою дитину, беріть її на коліна, дивіться їй в очі, обіймайте та цілуйте, коли вона того бажає.

– В якості виховного впливу використовуйте частіше ласку та заохочення, ніж покарання та засудження.

– Намагайтеся, щоб ваша любов не перетворилася на вседозволеність та бездоглядність. Встановіть чіткі межі та заборони (бажано, щоб їх було небагато – лише, на вашу думку, найосновніші) і дозвольте дитині вільно діяти в цих межах. Суворо дотримуйтесь встановлених заборон і дозволів.

– Не поспішайте вдаватися до покарань. Намагайтеся впливати на дитину проханнями – це найефективніший спосіб давати їй інструкції. У разі непокори батькам необхідно переконатися, що прохання відповідає віку і можливостям дитини. Лише в цьому випадку можливо використовувати прямі інструкції, накази, що достатньо ефективно, якщо дитина звикла реагувати на ввічливі прохання батьків. І тільки в тому випадку, якщо вона демонструє відкриту непокору, батьки можуть думати про покарання. Немає потреби нагадувати, що покарання повинно відповідати вчинку, дитина повинна розуміти за що її покарали. Батьки самі вибирають міру покарання але важливо зазначити, що фізичне покарання – крайній та найважчий за своїми наслідками каральний захід.

Про те, як "підібрати ключі" до своєї дитини, читайте в наступному номері.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

Покарання – це моральний замах на здоров'я: фізичне і психічне. Воно не повинно відбуватися за рахунок любові. Не залишайте дитину без заслуженої похвали і нагороди. Ніколи не відбирайте подарованого вами чи кимось іншим. Краще не карати взагалі, ніж карати із запізненням. Запізнілі покарання нагадують дитині про минуле, не дають змоги стати іншою. Покараний – вибачений. Інцидент вичерпано – сторінка перегорнута. Наче нічого й не трапилось. Про старі гріхи ні слова. Не заважайте починати життя спочатку!

І хоч би що там трапилося, хоч би якою була провина,
покарання не повинно сприйматися дитиною,
як перевага вашої сили над її слабкістю, як приниження.
Дитина не повинна боятися покарання.
Найвразливіше для неї – ваше засмучення.